

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ

СРБИЈА:

Све што сте одувек желели да кажете о Србији, а нисте смели...

Уређивачки одбор

Мр Зоран Комадина, редовни професор (декан)
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Др Милош Ковачевић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Др Драган Бошковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Др Бранка Радовић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Др Јелена Атанасијевић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Др Анђелка Пејовић, редовни професор
Филолошки факултет, Београд

Др Владимир Поломац, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Др Никола Бубања, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Др Часлав Николић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Др Мирјана Мишковић-Луковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Др Катарина Мелић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Др Персида Лазаревић ди Ђакомо, редовни професор
Универзитет „Г. д' Анунцио”, Пескара, Италија

Др Ала Татаренко, редовни професор
Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко”, Лавов, Украјина

Др Зринка Блажевић, редовни професор
Филозофски факултет, Загреб, Хрватска

Др Миланка Бабић, редовни професор
Филозофски факултет, Универзитет Источно Сарајево, Босна и Херцеговина

Др Михај Радан, редовни професор
Факултет за историју, филологију и теологију, Темишвар, Румунија

Др Димка Савова, редовни професор
Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска

Др Јелица Стојановић, редовни професор
Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора

Уредници

Др Драган Бошковић, редовни професор (одговорни уредник)

Др Часлав Николић, редовни професор

Рецензенти

Др Душан Иванић, редовни професор (Београд)

Др Александар Јерков, редовни професор (Београд)

Др Драган Бошковић, редовни професор (Крагујевац)

Др Богуслав Зиелински, редовни професор (Познањ, Пољска)

Др Душан Маринковић, редовни професор (Загреб, Хрватска)

Др Роберт Ходел, редовни професор (Хамбург, Немачка)

Др Ала Татаренко, редовни професор (Лавов, Украјина)

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XVII међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(28–29. X 2022)

Књига II

**СРБИЈА:
Све што сте одувек желели да
кажете о Србији,
а нисте смели...**

Уредници

Проф. др Драган Бошковић
Проф. др Часлав Николић

Крагујевац, 2023.

САДРЖАЈ

О КЊИГАМА СА XVII МЕЂУНАРОДНОГ НАУЧНОГ
СКУПА „СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ” / 5

О КЊИЖЕВНОКУЛТУРОЛОШКОЈ КЊИЗИ СА XVII МЕЂУНАРОДНОГ
НАУЧНОГ СКУПА СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ / 11

Часлав В. НИКОЛИЋ

САН О СРБИЈИ У ДРУГОЈ КЊИЗИ СЕОБА МИЛОША ЦРЊАНСКОГ / 17

Светлана М. РАЈИЧИЋ ПЕРИЋ и Владимир Б. ПЕРИЋ

ОД ОТАЏБИНЕ ДО МАТЕРИНЕ: ИМАГИНАРНО И СИМБОЛИЧКО
РОДА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ 21. ВЕКА / 25

Јасмина М. АХМЕТАГИЋ

„ПОЗНАТО ЈЕ ШТА СЕ РАДИ У ПАРКУ”: СВЕОБУХВАТНО
УТРОЖАВАЊЕ ДРУГОСТИ У СРБИЈИ ДЕЈАНА АЛЕКСИЋА / 33

Миломир М. ГАВРИЛОВИЋ

МОДЕЛ ПРИХВАТЉИВОГ МОДЕРНИЗМА У ПОСЛЕРАТНОМ
ЈУГОСЛОВЕНСКОМ СОЦИЈАЛИСТИЧКОМ ДРУШТВУ – ИЗМЕЂУ
ИДЕОЛОШКЕ КОНТРОЛЕ И ПОЕТИЧКИХ ТРАГАЊА / 43

Снежана С. БАШЧАРЕВИЋ

ДЕСАНКА И ДАВИЧО О СРБИЈИ / 53

Луна М. ГРАДИНШЋАК

СРБИЈА И СРПСКО У ПЕСНИШТВУ БРАНКА МИЉКОВИЋА / 61

Јелена С. МЛАДЕНОВИЋ

СРБИЈА БРАНКА МИЉКОВИЋА / 73

Милан Б. ГРОМОВИЋ

СРБИЈА ИВАНА В. ЛАЛИЋА / 83

Јована С. АНЂЕЛКОВИЋ и Милица Б. МОЈСИЛОВИЋ

МИТ(ОМАНИЈА) О СРПСТВУ КАО (УНУТРАШЊЕМ) ЕГЗИЛУ У
ПОЕЗИЈИ И ЛИРСКИМ ЗАПИСИМА МИЛОСАВА ТЕШИЋА / 95

Софија П. МАТИЋ

СРБИЈОМ СЛОМА: СТАТУС КУЛТУРЕ СЕЋАЊА СРПСКОГ
НАРОДА У ПОЕЗИЈИ МИЛОСАВА ТЕШИЋА / 107

Оља С. ВАСИЛЕВА

СРБИЈА, „НЕБЕСКО ХТЕЊЕ”.

ПАВЛОВИЋЕВА ПЕСНИЧКА СКИЦА ДРУГОГ ПОЧЕТКА / 117

Милица В. ЂУКОВИЋ

СРБИЈА, СЛОВЕНИЈА, ПОЉСКА, ЛИТВАНИЈА:
„ТАМО” ПОЕЗИЈЕ ДРАГАНА БОШКОВИЋА / 127

Тања М. ВУКОВИЋ и Марија В. РАДУЛОВИЋ

ДИСОВО ПРОЛЕЋЕ – ПОЕТСКИ БРЕНД СРБИЈЕ / 137

Василије К. МИЛНОВИЋ
КОНТРАКАНОН СТАНИСЛАВА ВИНАВЕРА:
ЈЕДНА НЕОСТВАРЕНА МОГУЋНОСТ СРПСКЕ КУЛТУРЕ / 147

Милица С. СТАНКОВИЋ
ДНЕВНИК 2020: СРБИЈА И РЕГИОН ИЗ УГЛА
САВРЕМЕНИХ ПИСАЦА И СПИСАТЕЉИЦА / 159

Саша Ж. РАДОВАНОВИЋ
АЛЕТИОЛОШКО-ТОПОЛОШКО АНАЛИЗА
– СПОМЕНИК КОСОВСКИМ ЈУНАЦИМА / 171

Милица А. КАНДИЋ и Александра В. ЧЕБАШЕК
БЕОГРАД ИЗМЕЂУ БЕРЛИНА И ИСТОРИЈЕ У РОМАНУ
ОМАМА СЛОБОДАНА ВЛАДУШИЋА / 181

Јелена З. МИЛИЋ
У БЕЗДНУ, ДО БЕЗДНА: ХРОНОТОП СРБИЈА – БЕОГРАД СА КНЕЗОМ
МИХАИЛОМ, АНАСТАСОМ ЈОВАНОВИЋЕМ И ЈУЛИЈОМ ХУЊАДИ / 191

Марија ГРУЈИЋ
ПАРАЛИТЕРАРНИ СВЕТОВИ ПОПУЛАРНЕ МУЗИКЕ У СРБИЈИ / 203

Марија Ж. ЉЕВНАИЋ
ИДЕЈЕ НЕВЕРТА SPENSERA U SRPSKOJ PERIODICI:
ČASOPIS MATERINSKI LIST / 219

Верка Г. КАРИЋ и Теодора С. ИЛИЋ
СТИГМАТИЗАЦИЈА ЖЕНСКОГ ТЕЛА У РОМАНИМА ПАДА АВАЛА
БИЉАНЕ ЈОВАНОВИЋ И БОЛДВИН МИЛИЦЕ ВУЧКОВИЋ / 229

Жарко Н. МИЛЕНКОВИЋ
КВИР СРБИЈА: ГЕЈ ПРОЗЕ ПУРИШЕ ЂОРЂЕВИЋА,
ДЕЈАНА НЕБРИГИЋА И УРОША ФИЛИПОВИЋА / 239

Софија Д. ФИЛИПОВ РАДУЛОВИЋ
ГДЕ (НИ)ЈЕ СРБИЈА У ДНЕВНИКУ О ЧАРНОЈЕВИЋУ? / 251

Јелена И. МАРИНКОВ
СРБИЈА ИЛИ РУСИЈА – ХРОНОТОП ДВОЈНИШТВА
У ДРУГОЈ КЊИЗИ СЕОБА / 261

Данијела М. ЈАЊИЋ
ПУТОПИСНИ ПОГЛЕД ЦРЊАНСКОГ НА СРБИЈУ
ИЗ АВИОНА И НА ИТАЛИЈУ СА КОПНА / 271

Никола М. ЂУРАН
ИДЕЈА СРБИЈЕ У РОМАНУ **СЕОБЕ** И ЗБИРЦИ ПЕСАМА
ЛИРИКА ИТАКЕ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ НАСУПРОТ
СЛИЦИ СРБИЈЕ У ГЛОБАЛНОМ НАРАТИВУ / 277

Катарина С. ЛАЗИЋ
ЗАШТО НЕМА СРБИЈЕ КОД АНДРИЋА?
КОД ЦРЊАНСКОГ? КОД ПЕКИЋА? / 287

Александра З. СТОЈАНОВИЋ
ЗИДАТИ ГРАД, СРУШИТИ СЕБЕ: ИДЕОЛОШКИ АСПЕКТИ УМЕТНИЧКЕ
ГРАДЊЕ У РОМАНУ **ГРАДИТЕЉИ** БОРИСЛАВА ПЕКИЋА / 299

Јована Д. КОСТИЋ
НЕСТАЈАЊЕ И ПРИПОВЕДАЊЕ
У РОМАНУ *ПЕШЧАНИК* ДАНИЛА КИША / 311

Вања Н. КОВАЧЕВИЋ
СРБИЈА У СРПСКОЈ (УСМЕНОЈ), СРЕДЊОВЕКОВНОЈ, МОДЕРНИСТИЧКОЈ
И ПОСТМОДЕРНИСТИЧКОЈ) ЛИТЕРАТУРИ? / 319

Павле Ђ. БОТИЋ
КРСТОНОСНА СРБИЈА / 331

Марија М. ПАНИЋ
ЗУБАР, ЈЕДНОРОГ, СУП И ДРУГИ СИМБОЛИ
ИЗ СРПСКОГ *ФИЗИОЛОГА* У ОДНОСУ НА ФРАНЦУСКЕ БЕСТИЈАРНЕ
ЖИВОТИЊЕ: НЕКЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ СРПСКОГ *ФИЗИОЛОГА* / 339

Ђорђе М. ЂУРЂЕВИЋ
АНЂЕЛИ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ / 351

Маја М. АНЂЕЛКОВИЋ
ПРЕДСТАВА МАНАСТИРА СТУДЕНИЦЕ У ПУТОПИСНОЈ
ПРОЗИ КРОЗ СРПСКЕ ЗЕМЉЕ МЕРИ ДАРАМ / 361

Тихон М. РАКИЋЕВИЋ и *Миљана М. МАТИЋ*
СРПСКО КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ У ДИГИТАЛНОЈ СФЕРИ:
ДИГИТАЛНА СТУДЕНИЦА / 373

Александра МАТИЋ
КУЛТУРА И ЗАКОНИ ГОСТОПРИМСТВА У
СРПСКОЈ УСМЕНОЈ ЕПИЦИ / 387

Ана С. ЖИВКОВИЋ
МОТИВ КРСНЕ СЛАВЕ КАО DIFFERENTIA SPECIFICA СРПСКЕ
КЊИЖЕВНОСТИ: ПРИЛОГ ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОМ
ПРОУЧАВАЊУ СРПСКЕ РЕАЛИСТИЧКЕ ПРИПОВЕТКЕ / 397

Вукашин МИЛИЋЕВИЋ
ДОСИТЕЈ, МАНТИЈА И ДОСИТЕЈЕВШТИНА / 419

Александра П. СТЕВАНОВИЋ
НА ХОДОЧАШЋУ У ТОПОЛИ: СРБИЈА КРАЈА XIX ВЕКА У ПУТНИМ
БЕЛЕШКАМА КНЕЗА БОЖИДАРА КАРАЂОРЂЕВИЋА / 429

Сања В. ГОЛИЈАНИН ЕЛЕЗ
НА РАЗМЕЂИ ВЕРЕ И СУМЊЕ – АГОНАЛНОСТ СРЖНИХ И КРУЖНИХ
ИДЕНТИТЕТА ДУХОВНОСТИ СРПСКОГ ПЕСНИШТВА / 443

Марија М. ШЉУКИЋ
СЛИКА СРБИЈЕ ТОКОМ ВЕЛИКОГ РАТА КРОЗ ПРИЗМУ ЂАЧКОГ
БАТАЉОНА У *ВРЕМЕНУ СМРТИ* ДОБРИЦЕ ЂОСИЋА / 459

Ива Г. ТЕШИЋ
МАТОШ VS. СКЕРЛИЋ / 469

Марина М. ПЕТРОВИЋ ЈИЛИХ
СЛИКА СРБИЈЕ У РОМАНУ *ДОБРИ ДАНИ* МАРКА ДИНИЋА ИЗ
ПЕРСПЕКТИВЕ СТУДЕНАТА И СТУДЕНТКИЊА ГЕРМАНИСТИКЕ / 479

Марија М. ПЕЈИЋ
СРБИЈА У РОМАНУ КОМО СРЂАНА ВАЉАРЕВИЋА / 491

Tomislav M. PAVLOVIĆ
LORENS DAREL NAD SRBIЈOM / 501

Јелена Н. АРСЕНИЈЕВИЋ МИТРИЋ и Јана М. АЛЕКСИЋ
„КРОЗ ПРОЗОР ХОТЕЛА МОСКВА, С ПОГЛЕДОМ НА
ЗАПАД” – СРБИЈА У ХАНДКЕОВИМ ЕСЕЈИМА / 509

Милош М. ЈОВАНОВИЋ
ХАНДКЕОВА ФЕНОМЕНОЛОГИЈА АПРИОРИЗМА СРБИЈЕ / 519

Ана М. НИЋИФОРОВИЋ
ПЕТЕР ХАНДКЕ И СРБИЈА / 527

Наташа П. РАКИЋ
СРБИ(ЈА) У НЕМАЧКОЈ НА ПРИМЕРУ ТЕКСТОВА
БРАНКИЦЕ БЕЧЕЈАЦ / 535

Милица В. ЂУКОВИЋ¹

*Институти за књижевности и уметности
Београд*

СРБИЈА, СЛОВЕНИЈА, ПОЉСКА, ЛИТВАНИЈА: „ТАМО” ПОЕЗИЈЕ ДРАГАНА БОШКОВИЋА

Полазећи од теза које Драган Бошковић износи у раду „Бескрајно СВЕ, НИШТА, ТАМО, и у њему човек: јеретичко читање ’Лирике Итаке’ Милоша Црњанског”, у раду ће бити понуђено јеретичко читање целокупног Бошковићевог песничког опуса. Будући, попут Црњанског, типичан хомерски песник и „лирик епског профила”, аутор који свим песничким књигама ствара једну мегапоему, Драган Бошковић, уједно, обнавља и наново осмишљава модернистичко и библијско искуство бездомности, преведећи га у кључни поетички концепт. Поредиши стваралаштво Драгана Бошковића са поезијом Милоша Црњанског, Томаса Венцлове и Марћина Швјетлицког, у раду се промишља „све”, „ништа” и „тамо” Србије, поезије и поетике Драгана Бошковића.

Кључне речи: домовина, Милош Црњански, одисејски комплекс, мала шака, мегапоема

Настао у укрштају трауматичног егзистенцијалног искуства (дживљаја рата) с једне и одисејског, повратничког, трагичног, најтужнијег метанаратива, с друге стране, поетски манифест „Судбина ми је стара, а стихови мало нови” (Црњански 1966: 13) песме „Пролог” *Лирике Итаке* (1919) Милоша Црњанског, иако обележен снажном аутоиронијом, сумарни је поетички кредо целокупног стваралачког програма овог књижевника, а уједно и специфичан начин перципирања позиције уметника XX века: наиме, иако свестан да долази после, увек тек и увек већ у кашњењу у односу на васколику књижевну традицију, иако помирен са тим да ће га литерарни гени рецитовати и да ће, заправо, на тај начин и писати, песник XX века, неминовно, (ис)поручује, (ис)поставља захтев за стиховима који би били „мало нови”. Запевати „мало нове песме” (Црњански 1966: 13) указује се, тако, као потреба за тематским, стилским и метричким почит-ом, који би „стару судбину” актуализовао, учинио је репрезентативном и релевантном у поетичким оквирима одређене епохе. Писати о *Лирици Итаке* стотину година након њеног објављивања (и многоструких, методолошки дивергентних читања ове збирке), што је Драган Бошковић (2020: 63–81) учинио у раду „Бескрајно СВЕ, НИШТА, ТАМО и у њему човек: јеретичко читање ’Лирике Итаке’ Милоша Црњанског”, подразумева опредељење за тумачење које би било ново, другачије, за „један степен више” (Црњански 1966: 14) смело, преступничко, „јеретичко”. На сличан начин, писати о поезији Драгана Бошковића „и опет, и још једном, и заувек” (в. Бошковић 2019: 50–53) подразумева опредељење за читање које би било, аналогно „мало новим” стиховима Црњанског, мало „јеретичко”, односно, у складу са предметом анализе, умерено, измештено, дислоцирано, опредељење за читање које би било својеврсна херменеутичка дојсовска *луштајућа ситена*, стражиловски *луштајући субјект*, или на трагу песме *Ramblin’ Rose* бенда MC5 „лутајућа ружа”, те догађај разумевања као одлажења даље „иди даље, шта год

1 tiskicvet38@gmail.com

се догодило, / иди даље, иди, иди...” (Бошковић 2022), одлажења *тамо*, које би мобилизаторским актом самоспознаје и раскривања оног ништа („ниче”) себе доспело до неспокојно-разоружавајућег инклузивно малог (до крајњих граница умањеног) а бескрајно убрзаног поетичког све („vse”). Издвојивши *све*, *ништа* и *тамо* лирике Милоша Црњанског, Драган Бошковић у наведеном раду пружио је смернице за разумевање жанровских, стилско-поетичких и тематских одлика властитог песничког опуса, свих његових конститутивних чинилаца, међу којима посебно место заузима лутајућа ружа – домовина.

Тврдња како је Црњански био „лирик епског профила” (Бошковић 2020: 64), неко ко је писао „лирску поезију у духу епа, са епском визијом, која ће после природно прећи у прозне епопеје, романе, у мегаеп од *Чарнојевића* до *Романа о Лондону*, у такође, од ’Стражилова’ до ’Ламента над Београдом’, једну мегапоему” (Бошковић 2020: 64), инструктивна је за тумачење поезије Драгана Бошковића, која се по епском замаху и епској визији приближава прози или прелива у њу², као што лајтмотивски уланчане песничке збирке, и пре свега поеме („Икона и сенке”, „Јутро моје Богородице тек долази”, *Ave Maria!*, *Ћрстен*, „Словенија”, „Даље” и „Le bandiere nere”) овог аутора творе једну мегапоему³, један опус као стабилну и кохерентну целину.

Закључак изнет поводом стваралаштва Милоша Црњанског – „Једноставно, он почиње са Хомером” (Бошковић 2020: 64) – језгровита је формулација исходишта поетичке *одисеје* Драгана Бошковића. Прва, коауторска књига Драгана Бошковића *Одисеј – каталожка прича* (1998) представља, по сведочењу самог аутора изнетом у интервјуу „Поезија постаје све”: „велико распремање митова, културно-историјских знакова, сећања, књижевних траума и усхићења” (Бошковић 2004: 45), при чему, како Бошковић (2004: 45) запажа, ова књига је била „баш то, велико спремање, прочишћавање, избацивање сувишног, сређивање простора у којем треба да буде дочекано нешто друго, долазеће”. Управо ће то наредно, долазеће – збирке песама које ће уследити након иницијалне (и иницијацијске) *каталожке приче* – на дубљем, иманентнопоетичком плану бити обележене одисејским комплексом. Драган Бошковић (2020: 65), тако, тумачећи *Лирику Ишаке*, примећује: „Субјект поезије Милоша Црњанског, дакле, у поетичком и у егзистенцијалном смислу пати од одисејског комплекса.” Рат (полемос), нескривеност бића, тј. хајдегеровско-деридијанска интерпретација Хераклитовог фрагмента *Раиш је отац свих ствари* (уп. Бошковић 2015: 95–112), луталаштво, повратак (немогућој/непостојећој) кући и певање саставни су елементи одисејског комплекса као поетичког принципа на којем је заснована поезија Драгана Бошковића.

Уколико се стихови „Химне” Милоша Црњанског (1966: 15): „Немамо ничег. Ни Бога ни господара. / Наш Бог је крв. // [...] ни мајке, ни дома, за нас нема, / ни станка, ни деце. / Оста нам једино крв”, схвате као парадигматичан симбол бездомности и обескорењености модерног субјекта, о чијој егзистенцијалној ситуацији сведочи Теодор Адорно (1987: 35), који у монографији *Minima*

2 О овоме сведоче „Црне заставе” (Бошковић 2019б: 433–440), тематски везане за поему „Le bandiere nere” (Бошковић 2022), као и „V spomin pilotu” (Бошковић 2019в: 28–34).

3 Ваља имати на уму да је у (не)могућу антологију српске поезије 20. века, антологију дугачких песама, као поетскоисторијског облика у којем је српско песништво остварило врхунске домете, у дијахронијском луку од Лазе Костића и *Santa Maria della Salute* до *Rosa Canina* Миросави Тешића, Драган Бошковић (2013: 777–785) уврстио две поеме Милоша Црњанског, *Стражилова* и *Ламенти над Београдом*, а ове поеме својим инхерентним својствима, пре свега дијаложком структурисаношћу и молитвеним певањем, тј. певањем-као-молитвом (в. Ђуковић 2019: 12), фигурирају као интертекстуални предложак Бошковићеве мегапоеме.

moralia примећује како „пробивалиште у правом смислу данас није могуће” и како „дом је прошлост”⁴, онда и песнички субјект оличен у фигури лугалице, али и многобројне фигуре бескућника и просјака у поезији Драгана Бошковића, нужно прерастају у симболе номадске егзистенције постмодерног субјекта. Чињеница „да историја српске књижености мора живети себе као историју егзила; да је Србија само имагинација, онолико колико је то и Европа...”; како је Драган Бошковић (2012: 339) закључио у раду „Издајека: егзил као (транс)историјски и геополитички хоризонт српске књижевности”, чињеница да се песничко имагинирање простора у српској поезији од друге деценије двадесетог века до друге деценије двадесетог првог века остварује из позиције *изван, тамо*: од утопијског ареала Србије, фонолошки оприсутњене у истоименој поеми Милоша Црњанског „Први пут изговорих: Србија” (Црњански 1966: 90)⁵, до симулакрумског, коперникански-вртоглавог доживљаја Америке, „земљ[е] која измишља саму себе” (Бошковић 2016: 46), како је предочена, на фону интермедијалног дијалога са песмама „Once in a Lifetime” и „Road to Nowhere” Talking Heads-а у песми „Road to Nowhere” збирке *The Clash*, као и *прасловенски* помичне Словеније у истоименој поеми Драгана Бошковића (2022), која се, дошавши из огромне закарпатске пустоши „[...] v mojih genih naselil” (што би било директно упућивање на песму *Praslovan* бенда Lačni Franz), доводи до закључка о немогућности песничког обликовања државним границама мапираног простора у традицијској линији поетског облика мегапоеме *изван* позиције која би подразумевала одређени тип егзила (било спољашњег било интернализованог).

Отуда, мотив „сеобе крви”, који песник *vibe*punk-а позајмљује од Милоша Црњанског – „селисмо нашу крв” (Црњански 1966: 15) – прераста у инструмент јетко-сатиричног односа према домовини и наслеђу у његовом стваралаштву. Унета у циклус „Warsaw” збирке *Животи и ја смо квиши*, у којем Варшава, моделована кроз дијалог са планираним истоименим деби-албумом Joy Division-а, постаје метафорична ознака Београда (и синегдоха Србије), песма „крв” на инвентиван начин детронизује историјско-политичку идеју генетске предаје: „У крви су ми нашли празне унучиће вињака, / драго камење са круне црвене госпође Жиче, / два мустанга, Сијену и 98 октанске женске хормоне, / људску беду за коју не постоје лабораторијски параметри, / пун инбокс печења, халтера и потпетица, / дизел за месершмит, The Clash и гомилу орангутана, / што је доказ да сам Србин, пореклом од мајмуна” (Бошковић 2020а: 39), као што, уједно, трансформишући мотив *сеобе крви* Милоша Црњанског у лудичко поетичко начело и образац књижевне традиције „Како је онда смешна сеоба крви. / Давати људима своје мајмуне, аутомобиле, бензин, / излучевине, лутке, зле мисли, пожуде, / уливати у другог човека, као у клоаку, панк-рок, / то је баш без везе, / ал’ ајд’ некако и то, / али улити му сповестну смрт, / увалити му тако свога бога... / Овако, сипнеш му ракијицу и нек’ иде и крв и живот и смрт” (Бошковић 2020а: 40), песма „крв” баштини и искуство оног *све*, али и личности *ђавола* (из „Пролога” Милоша Црњанског, *ђавола* који би требало да однесе и нас, и песме, и Итаку), посредством чега бива у дослуху и са једном ненасловљеном песмом збирке *The Clash*. Објављена у циклусу „London Calling”, а настала на фону стихова и ритма песме

4 Око ових запажања Теодора Адорна херменеутичка имагинација Драгана Бошковића прави концентричне кругове, од рада „Издајека: егзил као (транс)историјски и геополитички хоризонт српске књижевности” (Бошковић 2012: 32) до рада „Бескрајно СВЕ, НИШТА, ТАМО и у њему човек: јеретичко читање 'Лирике Итаке' Милоша Црњанског” (Бошковић 2020: 68), сведочећи о континуираној потреби самоекспликације минус-присуства дома.

5 Све три поеме Милоша Црњанског настале су *изван* Србије.

Straight to Hell бенда The Clash, ненасловљена песма са почетним стиховима „Ако знаш да пишеш песме, / нећеш их ваљда писати на српском; / ако знаш да свираш blues, / нећеш га ваљда свирати са белцима” (Бошковић 2016: 98) проблем порекла везује такође за мотив крви. Изменом Страмеровог „пиринча” у Бошковићево „Црвено море”: „А тата: Слушај, мали месождеру, / да ти нешто кажем о твојој крви, / није она Coca-Cola него Црвено море” (Бошковић 2016: 98) упућује се на Библију, чиме се доспева до бездомне фигуре пресудне за моделовање поетичког система лирике Драгана Бошковића. Наиме, уколико „тамо гдје је било тетовирања, треба постати умјетност, или: гдје бијаше жиг, треба настати језик...”, како је закључио Петер Слотердијк (1989: 10), у емоционално пренапрегнутим стиховима песме „Блажена Иванка од Страхa”, збирке *Ошаци*, „Једном, давно, један човек јој је рекао: / знамо ми ко си ти и шта су ти деца” (Бошковић 2013а: 45) препознаје се једна од *реалема*, како их аутор у раду „Велико смањивање песничтва” назива, тј. један од „[...] аутобиографских знакова које Бошковић митологизује, а који чине материјалну мапу личног/интимног света, и који говоре сами за себе, о оном другачијем, ’вишем” (Бошковић 2020б: 70), знак који бива депатетизиран сетном иронијом уписаном тамо где је био *жиг*: „У самртном ропцу, очима изврнутим у непознато, / дисала је за њу света Мала Терезија, / можда сестра Инес, / можда Бог сам, / онај Бог за кога се не зна шта је, / као што се не зна ни за њу ни њену децу.” (Бошковић 2013а: 45)⁶ Отуда, не изненађује што је *Светло писмо* у збирци *The Clash* означено као „историја бескућника” (Бошковић 2016: 92), Богородица као „мајк[а] бескућника” (Бошковић 2016: 117), град као „гето луталица” (Бошковић 2016: 82), а лирски субјект и сви људи као скитнице, „Јер, сви смо морнари, скитнице, / лриво белинама, у ништа звезда, / и враћамо се кући, са траговима на лицу / наших путовања изван овога света” (Бошковић 2016: 60), тако да се итерабилност и дисеминативна снага домовине у поезији Драгана Бошковића, као поетичко *шамо*, приближавају етичком значењу трага у филозофској мисли Емануела Левинаса, у којој траг (Србија–Словенија–Пољска–Литванија) постаје „белег Другог, лице бесконачног, изглед спољашности или пример за несводљиво” (уп. Милић 1997: 116).

Представа Србије у поезији Драгана Бошковића, поред поетичког концепта „сеобе крви”, формирана је и синегдотским принципом, посредством лајмотива роштиља, негативно конотираног „и док Београђани прже роштиљ – има ли бесмисленијег јела од роштиља, / шетам улицама, Kreuzberg-ом, иду ципелице, гладујем, шетам...” (Бошковић 2018: 17), или пак „људи ждеру, кажем ти, ох, ждеру, / људи имају 5% алкохола у крви, / Нови Београд, роштиљ, аптека” (2020а: 59), док се изразит ангажман и беспштедна критика одређених аспеката друштвене стварности остварују у песми „србија”, ефектном конфронтацијом љубави и политичко-историјске реалности: „Како смо, мила, тако лепо спавали / у држави која нема јужну границу, / а на северу је окружује електрична жица, / у којој политички час траје 24 сата, / у којој има више полицајаца него становника, / а живот је под хипотекарном гаранцијом, / у којој је битније имати ајфон него памети.” (Бошковић 2020а: 51) Међутим, домовина, као *шамо* поезије Драгана

6 Са овим је у вези и модус репрезентовања лика сина Божијег у књизи *Сандинисти*, у поеми „Le bandiere nere”: „па зато God save књижевност српску, / [...] чувај над котлом прамен Бориса Давидовича, / Петровића Растка, и он је био nigger, afro niga, / и Христа Боже спаси, ганци беше, најгори, Христ је, / што и није био проблем док у Јерузалим кренуо није...” (Бошковић 2022), док су људи, у истом остварењу, означени као црна браћа „*črni братје смо, črni братје, / најцрњи могући*” (Бошковић 2022), чиме је потцртан удес издвојености, различитости, али и заједништва у поменутој разлици.

Бошковића, објект је чежње, одсуство које лирски субјект, али и песнички дискурс овог аутора обележава носталгијом – у песми „Имала је тужне очи” збирке *Отац* читамо: „У мом граду људи имају носталгију за домом / (којег никада нису ни имали) / и макар једном дневно свако убије по некога; / у мојој земљи, у људима нису љуљашке и дечије лопте, / [...] / у њима су гробови предака и савременика; / у људима у мом граду све је румено од беса и стида...” (Бошковић 2013а: 31) – чиме се Бошковићево стваралаштво приближава поезији и прози Милоша Црњанског, у којима је домовина заувек измакнута, недосегнута, један утопијски ареал самопројекције лутајућих субјеката.

Ипак, да би се што прецизније протумачила домовина, потребно је осветлити иманентнопоетичку специфичност поезије Драгана Бошковића. За разлику од „сеобе крви” која је у песми „крв” одређена као „смешна” (в. Бошковић 2020а: 40), уколико се уважи чињеница да Бошковићеву поетику обликује рад свих гена ауторове како књижевне тако и музичке лектире, неопходно је „rock'n'roll DNK” (Бошковић 2016: 101) сагледати као „литерарн[у] личн[у] карт[у] и отисак кажипрста” (Бошковић 2016: 101), а домовину потражити у полугласној вибрацији крви, тј. у таласима и new wave рифовима (уп. Бошковић 2020а: 39–40). Стога, требало би узети у обзир да је циклус „Warsaw” збирке *Животи и ја смо квиш*, као особена метафора Београда, насловљен према планираном деби-албуму бенда Joy Division, збирка *The Clash* према истоименом албуму овог енглеског панк-рок бенда, док књига *Сандинистиа*, у којој су публиковане три Бошковићеве поеме, у семантички палимпсестном наслову баштини и алузију на албум *Сандинистиа!* (1980) бенда *The Clash* (нимало случајно, троструки албум спрам три поеме), тако да се и у поему *Словенија* уписује како реални географски простор, аутобиографско „зачеће смрти” (Бошковић 2016: 101), тако и алузије на песму *Словенија* бенда Булдожер, коју отварају стихови „Словенија – земља мог сна, / Словенија – земља обећана”, као што се и стихови „Викендом се жене пењу на планине, / викендом се мужеви пењу на жене” преображавају у „Али и овде умире све, овде, / где жене, лепе, викендом силазе до гробља, / (на неке перманентне задушнице), / а мушкарци, spolно точни мушкарци, / викендом не силазе с њих” (Бошковић 2022)⁷, док се црвена боја мегапоемског триптиха Драгана Бошковића повезује како са идеолошким опредељењем, експлицитно назначеним у песми „крв”: „Левичар сам, да, / црвено лакирани нокти пливају мојим венама.” (Бошковић 2020а: 40), тако и са *Црвеним албумом* (*Rdeči album*, 1984) словеначког панк-рок бенда Панкрти⁸.

Два се процеса паралелно одвијају у поезији Драгана Бошковића, да би климакс достигли у поеми *Словенија* – један је онтолошко нихилистичко искуство које се из књиге у књигу све снажније раскрива, и други, проширење/продубљење „литаниј[е] малих знакова, ствари, речи...” (Бошковић 2020б: 67) Као што се у стваралаштву Милоша Црњанског може испратити кретање од прошлошко *све Лирике Ишаке* „Ја видех Троју, и видех све” (Црњански 1966: 13) до шпанског *nada* и руског *ничего Ламентиа над Београдом*, тако се и поезија Драгана Бошковића креће од клешовског *све*: „Све сам видео, хумани Вавилон, / од порно-шопова до

7 „Spolno точни мушкарци” (Бошковић 2022) призивају и атрибуцију Прасловенâ „Spolno точни, silno zdravi” из песме *Praslovan* бенда Lačni Franz.

8 Исте године кад се појавио *Црвени албум*, у *Књижевној речи* објављен је сепарат посвећен Панкритима у преводу Војислава Деспотова, са неколиким песмама овог бенда, а једна од њих „Анархист”: „Ја сам анархиста, анархист / панкрт, панкрт и лудист” (Панкрти 1984) тематски кореспондира са поемом „Le bandiere nere”, са Блажом Бошковићем и Петром Алексејевичем Кропоткином, премда, у поменутој поеми не доминирају Панкрти него Dead Kennedys, и донекле Sex Pistols-и.

авганистанске чорбе, / од музеја и цркава до театра за транце” (Бошковић 2016: 57), до *niče* (које *po slovensko* значи *ništitā*) онтолошко-нихилистичког искуства поеме *Словенија*, садржаног у свепрожимајућој, свеобухватној смрти – умиру књижевност, Словенија, мајка, маче (*mucka*), пиво (Унион, Лашко), бендови (U.B.R., Tretja kategorija, Odradki civilizacije, Laibach), авиони, дрвене фигурице дивокоза, бледе лепе Словенкице, да би коначно умрла вечност, па чак и сама смрт (*der Tod*).⁹ Збивање смрти као свакодневног ништа (*naš vsakdanji nič*) и једног великог ништа (*epo veliko nič*) врхунац је поетичке линије модерностичког нихилизма, реализованог у интертекстуалном дијалогу са поезијом Јована Стерије Поповића, прозом Иве Андрића, те поезијом и прозом Милоша Црњанског, а ово *ništitā* (*niče*) поеме *Словенија* спаја се са малим речима, анаграмима, умањеницама, са 24–25 слова *slovenščine*, са деминутивом словенске туге, у присно, интимно *šamo* – с оне стране дијалектике присуство/одсуство, све/ништа, говор/писмо, Србија (али и Словенија) поезије Драгана Бошковића, као самоприкривајући траг и итерабилни простор у Другости себе (Бошковић 2013б: 621) (за)добива своју шансу да буде инклузивна, да буде оно што јесте.

Категорија дома и домовине у поезији Драгана Бошковића није културно-историјска и национално-политичка већ пре свега онтолошка и поетичка категорија. Стога, попут Србије и Словеније, Литванија и Пољска, моделоване у интертекстуалном дијалогу са поезијом Томаса Венцлове и Марћина Швјетлицког, доприносе изградњи потпуно особене поетичке *šamo* позиције Бошковићеве поезије.

Поред тога што се са стваралаштвом литванског песника мотивско сагласје остварује у одисејском комплексу, поезија Драгана Бошковића приближава се Венцлови како по дијалогски устојеној песничкој речи и мотиву мира „Мир, дакле, мир, и за тебе, и за мене. / Нека падне тама. / Нека секунде јуре” (Венцлова 2006: 12) спрам „свима вама мир, мир Блажене, мир Девице, / [...] мир вама, мииииииир: / Мир њеног: *Дођи!*” (Бошковић 2018: 5), тако и по специфичном доживљају градског амбијента и отаџбине (Београда/Вилна, Србије/Литваније), у песмама „*Nel mezzo del carmin postra vita*” (Венцлова 2006: 14) и „Имала је тужне очи” (Бошковић 2013а: 31), мотивом припитомљавања смрти: „Смрт је у том стану и пила, и јела, / И најважнији члан породице била. / Полако, помало сам је припитомљавао, / Да би према мени блажа била [...] / Управо ту сам живео, сањао – унутар смрти” (Венцлова 2006: 14), према „припитомили смо је, браћо и сестре, припитомили, / видите, као маче је смрт!” (Бошковић 2020в: 15), те модусом перципирања статуса и одлика људске егзистенције, тј. увидом „да је и најгоре што се може догодити ипак нешто мање / од оног што се може поднети” (Венцлова 2022: 30), који постаје рефренска лајтмотивска нит Бошковићеве поеме „Даље”: „Оно најгоре што се догоди, / мање је од онога што можеш поднети...” (Бошковић 2022), а пре свега (пре)бивањем „с оне стране” – у поглављу „Томас Венцлова – човек с друге стране” монографије *Епос пограничја* Кшиштоф Чижевски (2010: 229) истиче како је Венцлова „Једном [...] за себе рекао да је ‘човек с оне стране’ [...]”, да би додао: „Венцлова је био човек с друге стране: западне међу Русима и источне међу Средњоевропљанима” (Чижевски 2010: 239) – при чему се *с оне стране* у поезији Драгана Бошковића не односи на историјску, културну, професионалну и политичко-идеолошку позицију, већ се интериоризује, преводи на план поетичких карактеристика, где стваралаштво српског песника

9 „од *tod* до вечности умире све, / али све, / и *tod*, *der tod*, и вечност, / умире, / *vse*” (Бошковић 2022).

остаје увек *тамо*, у простору индивидуалне, самосвојне Венцловине *груђе стиране* сваког подразумеваног морфолошког и стилскопоетичког обраста.

У традицији инверзије жанровских конвенција, карактеристичној за *ишачку* лирику Милоша Црњанског, песма „пијан ко земља и трезан ко земља” Драгана Бошковића (2020а: 45–46) може се тумачити као опело почившој домовини, на шта упућује стих „ – *Државна ђамјати, државна ђамјати, певамо*”, односно каталог неповратно ишчезлих сегмената стварности „сами смо на свету, / више немамо ни жена, ни државе, ни новца, ни кафе, / пијан ко земља, / трезан ко земља” (Бошковић 2020а: 46), који наново оприсутњују „Химну” Милоша Црњанског и констатацију „Немамо ничег. / Ни Бога ни господара. / Наш Бог је крв.” (Црњански 1966: 15), док се цела ова Бошковићева песма може представити као друга рука ешеровски симболичних *руку које се црпају*, тј. као огледални парњак песме „Зезнутост” Марћина Швјетлицког (2002: 60–61), док би Јерусалим и Полинезија били суматраистички утопијски надоместак заувек нестале и сахрањене отаџбине. Поред прославе (радосне даће) нестанка домовине, поетичку кореспонденцију са лириком Марћина Швјетлицког поезија Драгана Бошковића остварује и у специфичном доживљају националног идентитета. (Ауто)ироничном, раздрагано-сетном запажању „Које сте националности? / ’Ја сам пијаница. / Ја сам копиле. / Богарта и Мерилин Монро. / Ја сам / убио Лауру Палмер.’ / То је све на ту тему” (Швјетлицки 2002: 57) из песме „Казабланка” Марћина Швјетлицког одговара „Није био народ, није нација, / рођен кад и Еден, планете, / по националности – алкос, / астролошки – будала, / презивао се Тесла, аеродром” (Бошковић 2020а: 43), из песме „уста пуна земље” Драгана Бошковића, при чему у мотивима јакне, длана, прстију, заједништва и љубави „Имам јакну, немам свој дом, / она је моје ћебе, шатор од састанака, поставим га где се саломи, / неко увек сврати, причи никад краја, / јер Бог нас жели заједно да би био Бог, / под мојом јакном ломимо хлеб.” (Бошковић 2020а: 47) врхуни доживљај домовине у поезији српског аутора¹⁰, тако да би *где се саломи* као зеница у очима ластва и мера поетичког „тамо” Бошковићеве поезије, било, уједно, и климакс Швјетлицковог *све на ту тему*.

Коначно, ако се *нишита* дома распознаје у метафори неукњиженог длана (в. Бошковић 2020а: 48) песме „бог нас жели заједно да би био бог”, онда се у већ поменутом Јерусалиму и Полинезији песме „пијан ко земља и трезан ко земља”, те у шакама пуних ластва „а срце ми пуно, и шаке су ми пуне, / као да су гнездо ластва у Риму” (Бошковић 2020а: 82) остварења „рим, богородица и ја”, открива место у којем оно немогуће дома, и немогуће домовине (Србије–Словеније–Пољске–Литваније) постаје укњижено (у којем задобија поетички легитимитет). Предочена метафором „оно мало праха на мом длану, прстима” поеме *Словенија*, домовина бива препозната као она трунчица (они пишчанци, прашици, онај ата, она кри) која може стати на длан – у малу шаку. Узевши у обзир да „образци религиозне симболике који се односе на физичку величину шаке посебно место имају у једном племенском огранку Апачи Индијанаца”, како Драган Бошковић (2019а: 369) истиче у раду „Фрагменти о рукама: културолошко-анатомска имагинација”, као и то да „Цела ова група називана је Мала Шака. Њихове жене су биле особито спретне рукама, а њихови ратници са луком и стрелом, као што су носили око

10 Немачки градови из збирке *The Clash* Драгана Бошковића немају статус попут Србије, Словеније, Пољске и Литваније, само што, делимично, мотивима длан(ов)а, јакне и прстију, доспевају у окружје тематског круга итерабилно конципиране *dezele*, где би стихови „Нема за мене овде добре јакне, / има одличних, / решио да купим сако” (Бошковић 2016: 58) били најадекватнији, хумором осенчен, симбол поетичке „тамо” позиције домовине у лирици аутора *Словеније*.

врата керамички медаљон мале шаке који би их бранио од зла.” (уп. Бошковић 2019а: 369–370), лутајући субјект поезије Драгана Бошковића, са две-три домовине око врата, о својој националности изјашњава се „Јеврејин, као свети Павле, / грађанин Рима по рођењу, / латин – под температуром, / брат по мајци Исуса Назарећанина.” (Бошковић 2013а: 26). У овој поезији „набујалих метафора” (Бошковић 2013а: 26) мала шака домовине била би ешеровски мебијусовски мултипликован троп, репрезент писања/читања, које, по Бошковићу „означава саму перформативност и то не само као симболичку радњу (нпр. молим, обећавам, забрањујем), колико телесну радњу: додирујем, мазим, опипавам, грлим” (Бошковић 2019а: 366). Аналогно овом запажању, домоваина се у поезији Драгана Бошковића не чита, не пева (не *поје*), она се као самоизмичући перформатив додирује, мази, опипава и грли, остајући заувек један празан загрљај (в. Бошковић 2003: 71), једно самозатајено, дисеминативно *шамо*, једно „тако мало, незнатно, језиво болно све” (Бошковић 2016: 151).

Литература

- Адорно 1987: Т. Адорно, *Минимална моралија: рефлексије из оштрећеног живота*, Сарајево: „Веселин Маслеша”.
- Бошковић 2003: Д. Бошковић, *У једном шелу*, Београд: Плато.
- Бошковић 2004: Д. Бошковић, Поезија постаје све, Београд: *Књижевни магазин*, 35, Београд, 45–47.
- Бошковић 2012: Д. Бошковић, Издалека: егзил као (транс)историјски и геополитички хоризонт српске књижевности, у: Д. Бошковић (ред.), *Егзил(анти)и: књижевности, култура, друштво*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 27–37.
- Бошковић 2013: Д. Бошковић, Стари завет: предговор једној (не)могућој антологији српске поезије 20. века, у: *Развојни шокови српске поезије, том 2. 42 научни састанак слависта у Вукове дане*, Београд: Међународни славистички центар, 777–785.
- Бошковић 2013а: Д. Бошковић, *Ошаци*, Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”.
- Бошковић 2013б: Д. Бошковић, Без имена и знака: ниҳилизам Андрићеве фигурације мостова, *Slavistična revija*, 61/4 (2013): 621–629.
- Бошковић 2015: Д. Бошковић, *Заблуде читања*, Београд: Службени гласник.
- Бошковић 2016: Д. Бошковић, *The Clash*, Нови Сад: Културни центар Новог Сада.
- Бошковић 2018: Д. Бошковић, *Ave Maria!*, Београд: Д. Бошковић.
- Бошковић 2019: Д. Бошковић, *Breaking the Waves*, Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”.
- Бошковић 2019а: Д. Бошковић, Фрагменти о рукама: културолошко-анатомска имагинација, Крагујевац: *Наслеђе*, 43, Крагујевац, 365–373.
- Бошковић 2019б: Д. Бошковић, Црне заставе, Нови Сад: *Летипоис Машице српске*, 504/4, Нови Сад, 433–440.
- Бошковић 2019в: Д. Бошковић, *V sromin pilotu*, Нови Сад: *Поља*, 515, Нови Сад, 28–34.
- Бошковић 2020: Д. Бошковић, Бескрајно СВЕ, НИШТА, ТАМО и у њему човек: јеретичко читање „Лирике Итаке” Милоша Црњанског, у: С. Владушић (ред.), *Штогодешњица Лирике Итаке: зборник текстова са манифестације „Дани Милоша Црњанског”*, Нови Сад: Матица српска–УГ „Суматра”, 63–81.

- Бошковић 2020а: Д. Бошковић, *Животи и ја смо квиџи: viberpunk поезија*, Нови Сад: Културни центар Новог Сада.
- Бошковић 2020б: Д. Бошковић, Велико смањивање песништва: поетски (мета)трагови малих знакова, предмета, речи и гласова у поезији Драгана Бошковића, у: Д. Бошковић и Ч. Николић (ред.), *Српски језик, књижевности, уметности: зборник радова са XIV међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (25–27. X 2019.)*. Књ. 2. *Тако мале ствари: интимно у књижевности и култури*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 65–74.
- Бошковић 2020в: Д. Бошковић, *Ūristen*, Београд: Д. Бошковић.
- Бошковић 2022: Д. Бошковић, *Сандинистиа: три црвене поеме*, Шабац: Суматра издаваштво.
- Венцлова 2006: Т. Венцлова, *Зимски разговор(и)*, избор и превод Бисерка Рајчић, Вршац: КОВ.
- Венцлова 2022: Т. Венцлова, *Знаци језика*, избор и превод с пољског Бисерка Рајчић, Београд: Трећи Трг–Сребрно дрво.
- Миличић 1997: Н. Миличић, *АБЦ деконструкције*, Београд: Народна књига/Алфа.
- Панкрти 1984: *Панкртии: сејарии*. *Књижевна реч: лист књижевне омладине Србије*, превео са словеначког Војислав Деспотов, сепарат припремио Гојко Тешич, Београд, XIII/228 (фебруар 1984).
- Слотердијк 1989: П. Слотердијк, Доћи на свијет – доћи до језика, прев. Милан Соклић, Београд: *Дело*, 4/5, Београд, 4–38.
- Ђуковић 2019: М. Ђуковић, Екстатична пуноћа долазећег бивања: о поеми *Ave Maria!* Драгана Бошковића, Ниш: *Градина*, 91, Ниш, 12–20.
- Црњански 1966: М. Црњански, *Поезија*, Београд: Просвета, Нови Сад: Матица српска, Загреб: Младост, Сарајево: Свјетлост.
- Чижевски 2010: К. Чижевски, *Етос пограничја*, превела с пољског Љубица Росић, Београд: Библиотека XX век–Књижара Круг.
- Швјетлицки 2002: М. Швјетлицки, *Исиод вулкана*, избор и превод с пољског Бисерка Рајчић, Београд: Књижевна омладина Србије.

SERBIA, SLOVENIA, POLAND, LITHUANIA: “THERE” IN DRAGAN BOŠKOVIĆ’S POETRY

Summary

Drawing upon the theses presented by Dragan Bošković in the paper “Infinite EVERYTHING, NOTHING, THERE, and a man in it: a heretical reading of the Lyric of Ithaca by Miloš Crnjanski,” the paper will offer a heretical reading of Bošković’s entire poetic oeuvre. Being, like Crnjanski, a typical Homeric poet and “a lyricist of an epic profile,” an author who creates a megapoem with all his poetry books, Dragan Bošković at the same time renews and reinvents the modernist and biblical experience of homelessness, translating it into a key poetic concept. Comparing the creativity of Dragan Bošković with the poetry of Miloš Crnjanski, Tomas Venclova, and Marčín Švjetlicki, the paper reflects on the “everything,” “nothing,” and “there” of Serbia, the poetry and poetics of Dragan Bošković. The paper discusses in detail the status of homeland in the poetry of Dragan Bošković through the analysis of the motives of the migration of blood and music, but also its multiple manifestations and immanent inclusivity to recognize in the “small hand” metaphor the poetic legitimacy of the plural image of the homeland, i.e., a performative that continuously eludes itself, a “there” into which the restless lyrical subject of Bošković’s poetry inscribes himself, becoming at the same time a mobile, wandering “there” of this poetry and poetics.

Keywords: homeland, Odyssean complex, small hand, megapoem, Dragan Bošković

Milica V. Ćuković

Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XVII међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(28–29. X 2022)

Књига II

СРБИЈА:

Све што сте одувек желели да кажете о Србији, а нисте смели...

Лектура и коректура

Ђорђе Ђурђевић

За издавача

Зоран Комадина, редовни професор
декан Филолошко-уметничког факултета

Технички уредник

Стефан Секулић

Штампа

Донат Граф, Београд

Тираж

150

ISBN

978-86-80596-31-0 (низ)

978-86-80596-51-8

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09(082)

82.09(082)

811.163.41(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Српски језик, књижевност, уметност (17 ; 2022 ; Крагујевац)

Српски језик, књижевност, уметност. Књ. 2 : зборник радова са XVII међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (28–29. X 2022). Србија: све што сте одувек желели да кажете о Србији, а нисте смели --- / уредници Драган Бошковић, Часлав Николић. - Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2023 (Београд : Донат граф). - 547 стр. : илустр. ; 24 cm

Текст ћир и лат. - Тираж 150. - Стр. 5-9: О књигама са XVII међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност / уредништво. - Стр. 11-12: О књижевнокултуролошкој књизи са XVII међународног научног скупа српски језик, књижевност, уметност / уредници. - Напомене и библиографске референце уз радове. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-80596-51-8

ISBN 978-86-80596-31-0 (низ)

а) Српска књижевност -- Зборници б) Књижевност -- Мотиви -- Србија -- Зборници в) Компаративна књижевност -- Зборници г) Србистика -- Зборници

COBISS.SR-ID 127739913